

Smørbøtte, -*butte*, -*butting* o. 1700ff (2), *smørbutel* Kerteminde (3), sigter til det butte hoved eller den plumpe krop (butling 'lille tyk person') jf. *smørbamse* Ulbølle SFyn (7), *smørbøtte* måske på grund af bugfinnernes tragt; *smørkvabbe* Falster o. 1880 (4), *smørbatte*, -*batting* VLolland, *tangmus* Tåsinge (7), *budding* og *grylle* o. 1900 (5), *grylling* SSjælland, *grænsning* Vendsyssel (7), *kulmule* Kolding fjord o. 1840, *kålmøvlø* Ærø (6); *stud* Havnsø ved Sejerøbugten (7); *stodder*, *stodderpik* Sjællands nordkyst (8), *dollermænd* Appenæs v. Næstved (9), *hylke* og *klotpande* SSjælland, Stege (7).

Anvendes kun som agn, især på ålekroge (10), »i mange af vore småfjorde fiskes der til dette brug om sommeren daglig mange tusinde kutlinger« (o. 1900; 11).

LITTERATUR: (1) 659 11,848; 472b 1,384 (Jyll.); (2) 579 B465; 693b 1,1763,649; 219 6,1795,514; 472b 1,384 (øerne); (3) 910d 259; (4) 212g 49273; (5) 159 1904,428; (6) 472b 1,384; 450 5; (7) 388; (8) 635 1,1874,309 (Tårnbæk); 388; (9) 76b 96; (10) 662 1,156; (11) 154 90f.

Under fiskeri i Nordsøen var knurhanen en almindelig bifangst, men blev kun spist af fattige. Maleri af Carl Locher, 1904.

Knurhane, *Trigla*, *Eutrigla*

Knurhanerne har nærmest pyramideformet hoved dækket af et benpanser, de tre nederste frie finnestråler benyttes som krybelemmer og føleorganer. GRÅ KNURHANE, *Eutrigla gurnardus*, er alm. i Nordsøen, Skagerrak, Kattegat og vestlige Østersø. RØD KNURHANE, *Trigla lucerna*, optræder som strejfer fra Nordsøen.

– Danmarks Dyreverden 5, 22-25.

Knurhane o. 1700ff, lån fra tysk, forleddet er knurre i betydningen frembringe en brummende, skrattende eller snurrende lyd som fisken gør det når den hales op af vandet (nogle muskler får svømmeblæren til at vibrere); lyden blev sammenlignet med en hanes knurren, kurren eller galen.

Søhane 1622ff (1), Fanø o. 1730 (2), *søkok* jyske vestkyst (3), *havkok* SVJylland (4); *kurhane* 1792, 1802 (5), *kurre*, *kurrefisk*, *kur* 1624, 1655 (6), *knur* Skagen 1787 (7), Vendsyssel (8), *knurkok* Sdr. Nissum 1866 (9), *flyveknur* Agger o. 1840 (10), *knurre* Hirsholmene o. 1865 (11), *knursmed* Læsø o. 1840 (12); »den galen mod vejret som en hane« (1622; 13), »siges mod ondt vejr at springe op over vandet og gale som en hane« (1763; 14), den kunne hyle som en bange kok (hane) (SVJyl-

land; 4), burde rettere kaldes »den kurrende«, da lyden mere ligner en dues kurren (1795; 15); *gøg* o. 1700 (16) jf. fiskens ældre zoologiske slægtsnavn *Cuculus*.

Grynter 1795 (17), *gryntefisk* 1802 (18); *gnading* 1838 (19), *gnadding* NSjælland, også om nærig person (20), beslægtet med oldnordisk *gnadda* 'knurre, klage' og med *gno* 'jamre' (21), *knodring* Sjællands nordkyst o. 1840ff, Odsherred (22), *knas* og *kno* Vendsyssel, Anholt (23); *knob*, *knog* og *knude* Vendsyssel (23a); *knude* 1763ff; Thy, Vendsyssel (24), i stednavnet Knudegrund 1843ff i Lillebælt (25), *hårdknude* NJylland 1800-t (26). *Smed* o. 1700ff (27); ved Århus, i Isefjorden o. 1840 (28), Samsø o. 1890 (29), Rørvig (30), *degn* Vendsyssel (31), *københavnner* Skagen 1888 (32) sml. *ulk* s. 275; *kammerherre* NVLolland (30). Færøerne: *knurrhani*.

LITTERATUR: (1) 434 2,667 og 3,747; 54 1,308; 693b 1,1763,651; (2) 864 4,1870,49; (3) 472b 1,581; 453 105; 816 17,1949,67 (Holmsl. klit); 675 61; 795 134; (4) 423 (Hunderup); (5) 545 20; Nordisk Landvæsen og LandhusholdningsMagazin 3, 56; (6) 472b 1,84f; (7) 651 149; (8) 202c 1,175; (9) 311 42,1948,116; (10) 472b 1,106; (11) 864 1,1866,102; (12) 472b 1,84f; (13) 434 2,667; (14) 693b 1,651; (15) 219 6,591; (16) 579 iflg. 472b 1,84; (17) 219 6,517; (18) 903 2,458; (19) 472b 1,85,106; (20) 472b 1,84f; 233 1,1933,88; 388; (21) 659 6,1117,1147; (22) 472b 1,84f; 388; (23) 202c 2,172; 464e 16; 212c tb. 269; (23a) 888 1915, 120; 202c 2,175; (24) 693b 1,655; 936 45; 472b 1,84f; 212c 2,229; (25) 277 241; (26) 212c tb. 242; 472b 1,84f (Hov); (27) 170 1909,58; 903 2,1802, 458; (28) 472b 1,84f; (29) 212c 3,403; (30) 388; (31) 202c 1,123; (32) 76c 327.

ANVENDELSE

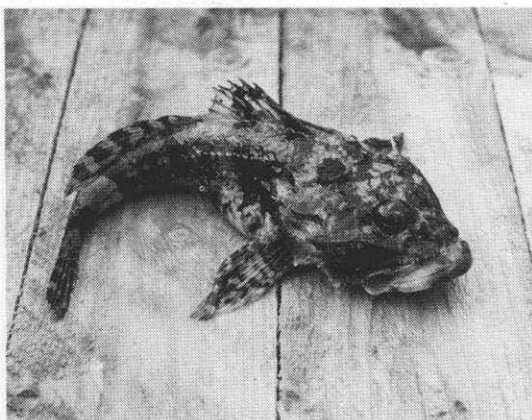
Den fanges meget ved Nørrejylland's kyster, saltet og tørres (1763; 1), spises kun af de fattige (1795; 2), den blev røget (Kikhavn på Halsnæs; 3). »Kødet er tørt som hønsekød, men spises. Fiskerne har erfaret, at når man stikker sig på dette dyrs pigge hovner såret op som efter gift«. En husmand har på denne måde mistet to led af en finger. Fiskens lever lægges som lægedom på såret (NFyn 1823; 4).

Som madding på kroge til knurhanen brugte man en stump af fiskens skind, der »er så blankt, at de andre knurhaner let kan se det og snappe efter det« (VHanherred o. 1850; 5).

LITTERATUR: (1) 693b 1,651; (2) 219 6,517; (3) 388; (4) 865 2,375f; (5) 489 28.

Ulk, *Myoxocephalus*, *Taurulus*

ALM. ULK, *Myoxocephalus scorpius*, er en 25-30 cm lang altædende bundfisk, mørkebrunt marmorert med gulligt og spættede finner, på det store pansrede hoved har den pigge og benknuder. I yngletiden farves hannens bug rød med runde, sølvhvide pletter, mens hunnens bliver gul med hvide pletter. Lever i alle danske farvande. Den 10-18 cm LANGTØRNET ULK, *Taurulus bubalis*,

Ulk. BIOFOTO/Elvig Hansen.

har på forgællelåget en lang bagudrettet pig; alm. undtagen i Limfjorden.

– Danmarks Dyreverden 5, 26ff.

Ulk, gammeldansk d.s., norsk har *ulk* for fisken og djærv sømand, navnet kan skyldes hovedets og gabets lighed med en tudses jf. tysk *ulk* 'tudse', norske dialektord som *ulka* 'padde, tudse' og *ulka* 'slim'; navnet henføres til indoeurop. ord for 'rådden' (1). Som persontilnavn *Ulke*, *Ulk* 1200-t ff (2); i stednavnet *Ulkegrunden* ved Strynø, måske i *Ulkebøl* (forhen *Ulkebole*) på Als (3).

Bredflab slutn. 1700-t (4), *stenbider* 1801ff (5), den opholder sig mellem sten og tang; *søulk* 1874. *Københavnner* Århuseggen 1890 (6), Vendsyssel, Læsø, Ærø (7) »fordi den er spraglet, lapset og grim« (8), *københavnnerulk* og *københavnertorsk* (9), *københavnsk torsk* Hads h. Øjylland (10), på norsk »københavnstorsk« allerede fra 1776 (11), som revanche i København kaldt *jyde* (12); *Københavnns lommeur* VSjælland (Havnsø, Føllenlev) (13), *københavnnerluder* (12) jf. *Grete* Strynø (14), øgenavn til *luder* (12).

Bruse Fanø o. 1880 (15), *prisak(ker)* Kerteminde